

crkva u svijetu

PRINOSI

ULOGA ZAJEDNICE U RAZVOJU OSOBE

Ivan Cvitanović

»Cogitor, ergo sum.« (M. Buber)

Svaka sekunda šutnje ubija polako one koje volimo.¹ Mi bivamo izdani, napušteni, polako umiremo smrću zaborava. Bivamo mrtvaci nad kojima narikače nijesu prolile svoje suze. Umiremo u odsutnosti. Postajemo bijele udovice, jer se nikada nije dogodio događaj smrti naših voljenih, a njim nema. Šutnja, nedostatak govora, nepostojanje odnosa, ne osijećanje tuđih krikova i osobna nemoć da se vikne sebe, svoje boli i radosti, uprisutnjuje pakao! Pakao je nedostatak drugih. — U *Nokturnu* Nazor priopćava svoju patnju: »Kome bol da svoju kažem — i da radost svoju dam?«

Ne slažem se s Michel Foucaultovom tvrdnjom da je čovjek otkriće nedavnog datuma,² niti se nadam da će čovjek sutrašnjice, kako to pomalo optimistički misli McLuhan,³ naučivši se služiti tehnikom, sam po sebi, stvoriti veliko selo.

Za mene čovjek biva čovjekom i jest čovjekom u onoj mjeri u kojoj je otkriven od drugoga i u kojoj sam otkriva drugoga. Kad tuđa radost i tuđa bol bivaju moji, kad u tuđoj slobodi otkrijem polje mogućnosti moga rasta, kad drugi postane prostor u kojem se ostvaruje moja aktivnost; kad je i ukoliko je drugi za mene beskrajnost čuda od kojega živi moja nada, ukoliko je on onaj kojem je poklonjena moja vjera, ukoliko za njim čezne moja ljubav ... tada i utoliko *ja jesam čovjek*.

Čovjek nije i ne smije biti junak Istoga. Michel Foucault zgodno opaža da je sva tragičnost Don Kihota što je on junak Istoga. On svijet prepoznaje po svojoj mašti; svijet mora dokazati istinitost knjiga koje je pročitao, pa mu se zato događa da zamjenjuje jedno s drugim; on ne

¹ Antoine de Saint-Exupery, *Zemlja ljudi*, Reč i misao, Beograd 1964, str. 84.

² Michel Foucault, *Riječi i stvari*, Nolit, Beograd 1971, str. 67.

³ Marshall McLuhan, *Poznavanje opštita*, Prosveta, Beograd, 1971.

prepoznaje prijatelje, a prepoznaje strance; on vjeruje da skida maske, a sam stavlja masku. On izvrće sve vrijednosti i sve proporcije, jer vjeruje da u svakom trenutku dešifrira znakove; u odrpancu on vidi kralja.⁴ Mi smo rođeni da brižljivošću majke istražujemo mogućnosti svoje egzistencije, da — prema Hölderlinovoj pjesmi — pošto su zemlju napustili bozi, i veliki Pan, i Dionizije, i Krist, u svjetskoj noći u kojoj više bog ne skuplja smrtnike u jedno,⁵ otkrijemo mogućnost doziva Drugoga, uspijemo viknuti riječ koju će drugi čuti, otkrijemo temelj čovječstva! Svatko može zauzeti mjesto među mrtvima. Ali živjeti, zaista živjeti i tome se veseliti, za to su sposobni samo veliki i moćni.⁶

Čovječiji život na zemlji je događaj koji je sudbinski povezan sa slobodom. Izvan slobode nema događaja. Čovjek je tražitelj smisla, otkrivač neotkrivenog, objavitelj postojanja, temelj koji sam počiva na Drugome, izvor povijesnog, sabiralište raspršenog, mag vječnosti! Ali po čemu on jest čovjekom? Koji je njegov zadatak? Kakovu ulogu ima zajednica u formiranju njegove osobe?

Nikako i nikada ne smijemo zaboraviti da je onaj drugi u odnosu prema kome se ja *us*-postavljam za mene vječno izuzetan, nepovrediv, poseban. On mi mora ostati uvijek čudo kome ću se diviti, drugi koga ću obožavati. On u sebi nosi svoju tajnu, svoju beskrajnu tajnu koja će izazivati moje nemire. On u sebi nosi svoje slutnje i snove koji su tako daleki od mojih. On u sebi nosi svoju povijest. On ima svoju nadu. Bogatstvo njegove ljubavi meni je blagoslov.

Čovjek zapadne kulture svijestan je svoga razbaštinjenja i nikakvim magijskim trikom ne može se, a i ne smije, vratiti natrag u već jednom napušteni »raj«. Ali ipak on mora krenuti na put ostvarenja svoga čovječstva. Tu osoba igra jednu od bitnih uloga.

Osoba ...

Naslov ovoga mog izlaganja mogao bi se bez ikakve smetnje — samo što bi se naglasak malko pomakao — promijeniti u *Ulogu osobe u formiranju zajednice*. Zašto sam se odlučio za prvu varijantu postat će jasno iz daljnjeg izlaganja. Po mome shvaćanju, nemoguće je zamisliti osobu bez zajednice kao i zajednicu a da u njoj nisu osobe. No ja ću ipak po starom, a kažu i dobrom, običaju pokušati posebno protumačiti termine *osoba* i *zajednica*, iako sam svjestan njihove unutrašnje povezanosti i nerazdvoivosti.

Riječ osoba — latinski persona — prijevod je grčke riječi *prosopon* što primarno znači obrazinu koju nosi glumac u kazalištu da tako sakrije sebe i najavi ulogu koju će glumiti. Već Ciceron opaža slojevitost toga termina. Prema njemu osoba označava: 1. lik pojedinca kako ga vide drugi; 2. ulogu koju pojedinac igra u društvu; 3. skup osobnih kvaliteta koji odgovaraju radu koji čovjek vrši i 4. različitost i dostojanstvo.⁷ U šestom

⁴ Michel Foucault, nav. dj., str. 112.

⁵ Friedrich Hölderlin, *Kruh i vino*, Razlog, Zagreb, 1969, str. 52—58.

⁶ Pär Lagerkvist, *Krvnik*, Reč i misao, Beograd, 1967, str. 62.

⁷ Zagorka Pešić-Golubović, *Problemi savremene teorije ličnosti*, Beograd, 1966, str. 292.

stoljeću Boetie definira osobu: »Persona est substantia individua rationalis naturae.« Dugo bi nas odvelo pratiti povijesni razvoj toga pojma. Ipak ću se zadržati na nekim najnovijim shvaćanjima osobe.

Za otkrivača dinamičnosti ljudske psihe Sigmunda Freuda osoba je identificirana sa *Ego* — *Ja*. On je u vječnoj napetosti i borbi s Onim (Id-om) i našim nad-ja (kulturom i odgojem). Ima tu dosta istine, jer se u našoj osobi stvarno nalaze slojevi: biološki, psihološki i sociološki!⁸ Samo što ti slojevi nisu međusobno odjelivi.

K. G. Jung osobom naziva čovjekovo držanje prema »vani«, ulogu koju čovjek igra u društvu, dok postupak i način kako se netko ponaša prema svojim psihičkim procesima, unutrašnje držanje kojim se on okreće prema nesvjesnome, Jung naziva *anima*. Persona i anima su stoga komplementarne.⁹ Gardner Murphy tvrdi da osoba sjedinjuje tri ljudske prirode: 1. biokemijski organizam; 2. prirodu koju formira kultura; 3. individualnost.¹⁰ On uvodi i Levinov pojam *polja*, o čemu ću poslije govoriti.

Po shvaćanju Mouniera, *osoba je proces*, individuum je stanje. Tek kad se čovjek ostvari kao osoba, a to znači kao određeni subjekt, čovjek postaje integralno biće, singularnost, nešto neponovljivo, originalno. Osoba se prema njemu javlja kao rezultat dugotrajnog procesa kojim se vrši transformacija biološkog organizma, koji je tek potencijalno društveno biće, u društvenu individualnost.¹¹ To potvrđuje i Erich From u knjizi *Zdravo društvo*: »Čovjekovo rođenje u konvencionalnom smislu samo je početak rađanja u širem smislu. Čitav život pojedinca nije ništa drugo do *proces rađanja samog sebe*; zaista trebalo bi da smo u potpunosti rođeni kada umiremo — mada je tragična sudbina većine pojedinaca da umiru prije nego što su se i rodili.«¹² Čovjek se rađa onoga časa kada postaje svjestan samoga sebe, kad u stvari, postaje najbespomoćnija životinja.¹³ Gordon W. Allport u svojoj knjizi *Sklop i razvoj ličnosti* donosi slijedeću definiciju osobe: »Ličnost (osoba) je dinamička organizacija onih psihofizičkih sistema unutar individuumu, koji određuje njezino karakteristično ponašanje i njezin karakterističan način mišljenja.«¹⁴

Po mišljenju Zagorke Pešić-Golubović, koje je iznijela u knjizi *Problemi savremene teorije ličnosti*, osnovne karakteristike osobe su slijedeće: 1. Razvijenost stvaralačkih sposobnosti; 2. Samosvijest; 3. Socijalitet; 4. Subjektivitet (individualitet); 5. Integritet (str. 298.). Njezina se definicija osobe: »Osoba je jedinstvena dinamička organizacija bioloških i psihosocijalnih karakteristika (uključujući fundamentalne ljudske potrebe i sisteme vrijednosti) koja osposobljava čovjeka da stupa u društvenu komunikaciju i da stvaralački mijenja prirodu i društvenu okolinu, ostvarujući se u tom procesu kao društveno biće i kao svojevrsna individualnost« (str. 303) — uglavnom može prihvatiti.

⁸ Sigmund Freud, *Nova predavanja i autobiografija*, Matica srpska, str. 145—171.

⁹ Karl Gustav Jung, *Psihološki tipovi*, Kosmos, Beograd, 1963, str. 338.

¹⁰ Z. P. G. str. 304.

¹¹ Z. P. G. str. 297.

¹² Erich From, *Zdravo društvo*, Rad, Beograd, 1963, str. 46.

¹³ E. From, *Zdravo društvo*, str. 46.

¹⁴ Gordon W. Allport, *Sklop i razvoj ličnosti*, Kultura, Beograd, 1969, str. 44.

Zajednica . . .

Ne treba baš vjerovati — očito je — da je čovjek anomalija u prirodi, razbaštinjenik, monstrum univerzuma. »On je dio prirode podvrgnut njezinim fizičkim zakonima i nesposoban da ih izmjeni, a ipak on nadilazi prirodu. On je odvojen mada je dio cjeline; on je beskućnik mada je vezan za dom koji dijeli sa svim ostalim bićima. Slučajno bačen u svijet na jedno mjesto i u jednom vremenu, on je prognan iz njega opet slučajno. Pošto je svijestan sebe on shvaća svoju nemoć i granice svoje egzistencije. On vidi vlastiti kraj: smrt. On nije nikada slobodan od protuslovlja svoje egzistencije; ne može se osloboditi svojega razuma, čak i kad bi to želio; on se ne može osloboditi svojega tijela dokle god je živ — a njegovo tijelo goni ga da želi živjeti.

Razum, čovjekov blagoslov, također je njegovo prokletstvo; on ga nagoni da se hvata u koštac sa zadatkom, da riješi neriješiva protuslovlja. Ljudska egzistencija se razlikuje u ovome od svih drugih organizama; ona je u stanju stalne i neizbježne neuravnoteženosti. Čovjekov život ne može se živjeti poznavanjem modela njegove vrste; *on mora živjeti*. Čovjek je jedina životinja koja se može dosađivati, koja može osjećati da je prognana iz raja. Čovjek je jedina životinja koja smatra da je njegova vlastita egzistencija problem koji on mora riješiti i od kojega on ne može pobjeći. On se ne može vratiti na predljudski stupanj harmonije s prirodom; on mora nastaviti svoj razvoj dok ne postane gospodar pridode i samoga sebe.«¹⁵

U Sokratovoj Gozbi Platon postavlja u Aristofanova usta mit o *androginu*. Ljudi se osilili i bogovi ih rascijepiše . . . od tada jedna polovina za drugom teži. Zato je Aristofan nazvao ljubav: *težnja za cjelinom!* Reklo bi se: u zajednici se ostvaruje smisao!¹⁶ A na prvim stranicama Sv. pisma stoje Božje riječi: »Nije dobro da čovjek bude sam!« U sedmoj Lao-Ceovoj pjesmi stoje stihovi: »Ako Nebo i Zemlja traju dugo — To je zato što ne žive za sebe.«¹⁷

Čovjek je beskrajan tek u težnji za Drugim, tek u onom Drugom nalazi svoj smisao. Zato istočne filozofije ne žele razbaštinjenje, ne žele rađanje — žele se utopiti u ono opće i vide čovjekovo bogatstvo u nedostatku želja. Rilke pjeva u osmoj elegiciji: »O, blaženo je maleno stvorenje, — koje ostaje uvijek u utrobi — što ga porodi . . .«¹⁸

Ali naša je sudbina: da smo uvijek nasuprot, ništa nego to, i vazda nasuprot. — Nas majka razbaštinja da bi nas rodila; uči nas hodati da bi od nje pobjegli. Zato Rilke u XX sonetu posvećenom Orfeju (II) pjeva:

»Među zvijezdama — koliki razmak; pa ipak,
koliko veći je ovdje među svačim i svima.
Evo, dječak neki . . . kraj njega drugi, sljedeći, —
koliko tu prostora ima.«¹⁹

Bivamo daleko jedan od drugoga, kao da smo na vjetru oktinuti zmajevi . . .

●

¹⁵ Erich From, nav. dj., str. 46.

¹⁶ Platon, *Ijon, Gozba, Fedar*, Kultura, Beograd, 1955, str. 55.

¹⁷ Laoce-Konfucije-Čuangce, *Izabrani spisi*, Prosveta, Beograd, 1964, str. 37.

¹⁸ Rainer Maria Rilke, *Devinske elegije*, Reč i misao, Beograd, 1969, str. 27.

¹⁹ R. M. Rilke, *Soneti posvećeni Orfeju*, Reč i misao, Beograd, 1969, str. 73.

Kako nas vratiti opet sebi samima?

Čini se da je uzalud plakati za prvobitnim jedinstvom nas i prirode; naša samoća je »kuluk« našoj smionosti i kazna našoj posebnosti! Nas je priroda razbaštinila i mi smo sada njoj okienuti licem u lice, stojimo joj nasuprot. Ne samo prirodi već i čovjeku koji se nalazi pored nas mi stojimo nasuprot! A trebali bi biti zajedno. »San čovjekov je da postane Bogom a da ne izgubi svoju osebnost«, govorio je Gisors u *Ljudskoj sudbini*.²⁰ San čovjekov je da postigne božansku moć zajednice a da ujedno ne izgubi svoju osobnost. Ali kako je to moguće?

Već je stari Empedoklo pričao kako je ljepota kozmosa nastala u igri četiriju elemenata koje spaja ljubav a razdvaja mržnja! I gledajući prirodu oko sebe — a njezin je dio i čovjek, iako je on posebni njezin razbaštinjenik — čovjek opaža da se ona razvija igrajući igru sve smionijih i većih zajednica. Sila teže prožima čitavi svemir, ona je kvalitet polja ispunjenog materijom... ona drži na okupu elemente i stvara kozmos! U samom atomu vladaju opet subatomske sile, koje podvrgavaju svojim zakonima subatomske čestice. Elektron, mezon, proton, neutron... imaju zasebna svojstva, ali u atomu igraju opet posebnu ulogu. I atom je stoga već jedna zajednica! Molekula također. No to su zajednice bez života. Zajednice »robovanja«. Atomi i molekule komuniciraju međusobno u jednoj borbi u kojoj nema i ne može biti pobjednika. Tu postoji samo privid igre. Atomi i molekule vječno su sami, jedan drugome ne mogu nikako iskazati sebe. To su zajednice koje ne prelaze zakon napetosti! — Niži oblici strukturalne zajednice.

Ali u prirodi postoji i život! — Viši oblik strukturalne zajednice. Ako li »redom« nazivamo ono što stalnije slijedi, što se uvijek događa na isti način, u jednom smijeru, — onda priroda sa svojim zakonom entropije, težeći nivelaciji energije, teži k većem neredu! U entropijskoj »smrti« prirode bit će vjerojatnija mogućnost nepredvidljivog. Međutim, živa bića su naličje entropiji, ona su obrnuta entropija, ona sva teže k većem redu, ona stvaraju veće potencijale, veće razlike energije. I kad bi život samo linearno nastavio svoj rast, dostigao bi smrt u apsolutnosti reda. Umro bi zbog nedostatka drugog! Životna zajednica ima svoje posebne zakone. Živjeti — znači jesti drugoga i drugo da bi od toga sam rastao. Živjeti — znači uzeti drugog i ugraditi ga u samog sebe i na taj način drugome dati šansu da poraste. Živjeti — znači sebe u potomstvu i u individualnom rastu uvećavati do beskraj. Ali tu nema stvarnog rasta jer se ne rađa novo! Komunikativnost života spasava drugoga od osame, ali ga čini robom zajednice. Život, premda je sam čudo, ne rađa čuda! U prirodi postoje i drugi oblici zajedništva. Ovce se skupljaju u stada, ribe u jata, goveda u krda, vukovi u čopore, pčele u rojeve... Svim je tim skupinama svrha da zajednički ostvare cilj; održati se na životu, naći hranu, obraniti se... I to su zajednice koje u strukturi i sve većoj diferenciranosti doživljavaju svoj rast, ali bitno ne prelaze u čudesnost beskrajnosti novog. Svatko je u toj manje ili više savršenijoj zajednici samo kotačić i ništa više. To su funkcionalne zajednice, koje su određenim

²⁰ André Malraux, *Ljudska sudbina*, Beograd, 1954, str. 219.

vrstama vrlo korisne. Tu je organizacija bitna. Čini se da su to prave zajednice. U stvari, to su više-manje linearno zbrojene jedinice. Njihova je unutarnja komunikativnost svedena na minimum.

Može se primjetiti da svi viši oblici zajedništva u sebi sadrže niže oblike. Molekule u sebi sadrže atome, život molekule, ćopori, stada . . . životne jedinice.

Prava zajednica jest zajednica osoba, ali takva u kojoj jedna osoba živi za drugu, jedan čovjek u drugome nalazi prostor, polje svoga rasta. Tuda sloboda biva moja mogućnost, drugi biva meni izazov; uzajamno jedan drugome bivamo blagoslov; drugi mi je šansa da nađem sebe, u drugome imam nadu vidjeti sebe . . . Ne treba ni naglašavati da je i zajednica osoba utemeljena u nižim oblicima zajedništva. Dapače, često se dogodi, da i oni koji misle zajednicu definiraju i označavaju po nižim oblicima. (Zar naše zajednice nisu često stada, krda, ćopori, jata . . . ? — da i ne govorim, koliko se često zajednica poistovjećuje s organizacijom, rastom, množenjem-rađanjem . . . !) — Antonie de Saint-Exupéry, na pr., u svojoj knjizi *Zemlja ljudi* definira ljubav: »voljeti ne znači nikako gledati jedan drugoga, već zajedno gledati u istom pravcu.«²¹ Zajednica jest i to. Ali je ona i nešto mnogo veće i više.

Zajednica nije linearni skup pojedinaca, zbroj. Ona nije podvrgavanje drugoga sebi — koliko god ti bio velik a on malen; ona nije organizacija u svrhu postizavanja nekog cilja, ni struktura bilo kojih odnosa — ako u njima nije prisutna totalnost. Ili bolje, ljudska zajednica nije samo to. Iako i te odnose u sebi uključuje.

Zajednica je prisustvo Drugoga u svoj. njegovoj beskonačnosti, u čijem prisustvu i sam bivam probuđen na totalni angažman i izazvan da se u potpunosti vjeri predam Drugome, nadajući se da ću u Drugome sam živjeti. Ne samo u očima, nego i u srcu drugoga — ja ću živjeti, a on će živjeti u meni.

Skrainji izazov autentičnom egzistiranju zajednice jest odnos osoba u zajednici Presvetog Trojstva.

U onoj mjeri uolikoj je tko osoba uolikoj može ući u zajednicu, formirati zajednicu, a opet, iako paradoksnos zvuči, osoba se rađa samo u zajedništvu.

Elementi zajedništva . . .

Složenost ove problematike više je nego očita. Zato je potrebno, makar samo zbog preglednosti, navesti pobliže elemente zajedništva. To su: 1. Potpunoća osobe onoga koji ulazi u zajednicu (To bih nazvao zakonom komponenata); 2. Otkriće i egzistencija drugoga kao beskrajnog partnera koga u potpunosti izabirem (zakon totaliteta); 3. Međusobna komunikativnost, koja je u sebi uvijek stvaralačka (zakon stvaralaštva).

Uvijek treba imati na umu da osoba može rasti i da ima mogućnost svoje egzistencije samo u zajednici. Zato je posebno potrebno obraditi mogućnost komunikativnosti, jer u totalnoj komunikaciji rađa se i živi osoba!

●
²¹ A. d. S. — Exupéry, *Zemlja ljudi*, str. 111.

Čitava moderna misao, već tamo od Kierkegaarda koji strepi pred Bogom, obuzeta je brigom kako egzistirati u komunikaciji. Ponosni Rilke u svojoj sedmoj devinskoj elegiji pjeva: »Kako kriknut poziv da ograničim, kako?« On moli anđela da mu se divi, njemu, čovjeku, razbaštinjeniku u čijem duhu svijet biva spašen, da bi završio svoju pjesmu riječima upućenim anđelu:

»Pozivanje je moje kao pružena ruka — A njena šaka, gore — otvorena da hvata, ostaje — pred tobom, nepojamni, širom otvorena — kao obrana i kao opomena.«²²

Heidegger će se osloniti na Hölderlina i potražiti će mogućnost čovječje komunikacije u opstanku (Dasein) čovjeka i njegovu utemeljenju u Ništa (hölderlinska noć!). Za njega : »Biće koje jest na način egzistencije jest čovjek. Čovjek jedini egzistira. Stijena jest, ali ne egzistira . . . Stavak — čovjek egzistira — znači: čovjek je ono biće, bitak kojeg se od bitka u bitku odlikuje otvorenim ustrajavanjem u neprikrivenosti bitka. Zato je tjskoba osnovno čovjekovo raspoloženje.²³ Čovjek je uvijek u strahu, u nesigurnosti, u noći, izazivan i progonjen kao divlja zvijer, vječno u nastojanju da se us-postavi, da se na-sloni, da se odupre, da nađe i utvrdi svoj temelj . . . uvijek u naporu komunikacije!

Komunikacija je bitno osobni odnos. Ona jest ljubav! Ali gledajte što se danas zbiva. Ja sve manje i manje susrećem oko sebe osobe: govori mi bezličan glas špikerice, vidim sliku na filmskom platnu, vidim masku na ulici (Kažu da danas treba za svakog čovjeka imati posebnu masku!), bjelim crtama određeni su prelazi preko ulica . . . Sredstva priopćavanja koja su tu da nam približe drugoga, u stvari nas udaljuju jednog od drugoga. I same riječi kao da se nekako ukrućuju. One u početku samo najavljuju stvarnost, one su vjesnice, obećanja i proroci. Malo pomalo one se ukrućuju, nekako okoščavaju, strukturiraju, diferenciraju, specijaliziraju . . . i u tom procesu polako same po sebi počinju živjeti a da više ništa ne najavljuju. Sve me to podsjeća na odnos čovjeka prema lutki. Dok je on još dijete, za njega i sama lutka živi, plače i veseli se. Zatim polako ona počne umirati, što on bolje spoznaje da je to lutka. Konačno je čovjek odbaci. I tako ne sluteći postaje sam lutka.

Stvaralačka komunikacija biva samo ondje gdje je u igru uvučen totalitet drugoga. Ona nikada nije odnos posjedovanja ili pokoravanja, odnos nadmoći ili podložnosti, odnos zapovijedanja ili posluha . . . Zajednica koja se zasniva na tim komponentama nije ljudska zajednica, ili su, barem te komponente u njoj neljudske. Manipulacija s čovjekom od koga god dolazila uvijek je zločin! Jedino mogući odnos u kojem čovjek ne će biti obeščašćen i ponižen jest odnos ljubavi. U tom odnosu ja sam uvijek usmjeren prema egzistenciji Drugoga, ja mu se divim, ja strepim pred njegovim beskrajem, brižljivo nastojim da mu ugodim, u njegovoj slobodi nalazim svoje mogućnosti, u njegovu postojanju nalazim svoj smisac. U takvom odnosu uvijek je čudo rasta prisutno. Zato je i Diotima poučila Sokrata rekavši mu da je ljubav: »Rađanje u ljepoti i tijelom i dušom.«²⁴

²² R. M. Rilke, *Devinske elegije*, str. 24.

²³ *Uvod u Heideggera*, Zagreb, 1972, str. 36.

²⁴ Platon, *Ion*, *Gozba*, *Fedar*, str. 81.

Istina je da su komunikacije moguće na raznim nivoima: materije, života, organizacije. No svi ti oblici komunikacije u sebi nose svoja ograničenja. Oni imaju u sebi jednu izvanjsku determiniranost koja isključuje mogućnost čuda.

U komunikativnosti osoba prisutan je uvijek jedan poklon, dar. Ne mislim tim reći da čovjek ne komunicira na nižim nivoima ili da on to ne bi smio. Naprotiv. Samo on ne bi smio zasnovati zajednicu *samo na* tim nižim oblicima komunikacije. U takvim zajednicama osobe umiru a ne rastu!

Pitanje je sada: Što mogu drugome pokloniti da taj moj poklon za nj bude stvarno komunikacija? Ono što imam — *sebe!* Mi na to zaboravljamo, pa se na nas mogu primjeniti Nietzscheove riječi: »Vi još niste potražili sebe: tada ste našli mene. Tako čine svi vjernici; stoga i jest tako maleno sve vjerovanje. Sada vas pozivam, da mene izgubite i nadete sebe; i tek onda kad me se svi odreknete, želim vam se vratiti.«²⁵

Mislim da više ne moram naglašavati da je moguće komunicirati s drugim na svim nivoima, samo što se totalna komunikacija ne može svesti na tri niža nivoa: materije (zakona), života i organizacije, iako su u svakoj pravoj-čovječjoj komunikaciji sva ta tri stupnja na neki način prisutna. Priopćiti drugome istinu ne iscrpljuje pojam komunikacije. Čini se da je ispravno istinu-aletheiu prevesti kao otkritost, raskritost bitka. A do otkritosti možemo doći samo kroz drugoga, jer se u Drugome uprisutnjuje otvorenost prema beskrajnom, prema bitku. Stoga je točno da je za priopćiti drugome istinu potreban osobni angažman.

Biti za drugoga put ne iscrpljuje pojam komunikacije. Ali Drugi već svojim prisustvom stvara meni određenje. On mi je granica i šansa. Samo u dodiru s drugim mogu rasti. On je za mene put!

Komunikacija nije samo igra života! Ona je i to. Ja živim od Drugoga i svojom ljubavlju omogućavam drugima život.

Ta poznato je da je Krist za sebe rekao da je On: PUT, ISTINA i ŽIVOT! Samo sve to mora biti osobno inficirano, zaraženo, obojeno, ispunjeno... Bez osobe nema komunikacije, a bez zajednice nema osobe.

Drugi me mora potresti, uznemiriti, da bi mi saopćio istinu, da bi mi bio put, da bi mi darovao život.

Zato je Bog čovjekom postao — u jednoj osobi, u Isusu Kristu bile su prisutne ljudska i božanska narav — da nas svojom osobom potrese, uznemiri, izazove, razljuti i utješi. Osoba Isusa Krista je maksimum šanse koju je imao Bog da se saopći čovjeku. Isus je stoga sva objava! Ali Njegova osoba je čitava u komunikaciji s Crkvom i ona se očituje u zajedništvu Crkve. Zato je on molio u svojoj velikosvećeničkoj molitvi: Kao, što si Ti, Oče, u meni, i ja u Tebi, tako neka i oni u nama budu jedno, da svijet vjeruje da si me Ti poslao! (Ivan 18. 21.). On je rekao: »Gdje su dvojica ili trojica sakupljeni u ime moje ja sam s njima!« Stoga se svaka zajednica primarno zasniva na komunikaciji: Istine, života i osobnog susreta. Organizacija, zajednički cilj... tek su pretpostavke, koje nisu uvijek nužne da se zajednica ostvari.

²⁵ Friedrich Nietzsche, *Tako je govorio Zaratustra*, Mladost, Zagreb, 1962. str. 76.